

Poist'ovne a životné prostredie

Vznik situácie, keď dochádza k environmentálnym škodám a znečisťovateľ nemá dostatok finančných prostriedkov na zaplatenie environmentálnych škôd, ktoré je nutné uhradiť ako vo vzťahu k tretím osobám, tak aj sanovať samotné poškodenie vybraných zložiek životného prostredia je pomerne častým javom. V snahe predchádzať vzniku takejto situácie zo strany znečisťovateľa je vhodným nástrojom *environmentálne poistenie*. Environmentálne poistenie možno z ekonomického hľadiska považovať za trhovo konformný nástroj environmentálnej politiky. Priestor pre vznik nových poistných produktov za environmentálne škody urýchlila Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencií a odstraňovaní environmentálnych škôd.

V zmysle spomenutej smernice sú prevádzkovatelia –užívatelia životného prostredia zodpovední za vzniknutú environmentálnu škodu, sú povinní prijímať preventívne opatrenia a v prípadoch, ak k environmentálnej škode došlo, vykonať sanáciu environmentálnej škody. To znamená, že prevádzkovatelia majú povinnosť zabrániť vzniku environmentálnej škody, vykonať prevenciu a nápravu, ale aj niesť finančnú zodpovednosť za náklady, ktoré im v tejto spojitosti vzniknú. Zákon, do ktorého bola smernica transponovaná ukladá prevádzkovateľom povinnosť ohlasovať environmentálnu škodu a vytvárať si *poistné krytie* prípadných environmentálnych škôd. Poznamenávame, že poistenie zodpovednosti za environmentálnu škodu nie je pre podnikateľskú sféru povinné. Napriek prijatej legislatíve environmentálne poistenie nie je doposiaľ podnikateľskou sférou širšie využívané.

Spôsoby finančného zabezpečenia zákonnej zodpovednosti za environmentálne škody môžu mať viaceré alternatívy, ku ktorým možno zaradiť komerčné poistenie využívajúce viaceré poistné produkty, poolovú úpravu apod.

Komerčné poistenie

Medzi moderné prístupy k poisteniu zodpovednosti za environmentálne škody možno zaradiť aj integrovaný *manažment rizika*. Tento prístup k poisteniu zodpovednosti za environmentálne škody predpokladá ocenenie environmentálnych rizík, ktoré majú byť

prenesené na poisťovňu. Takéto ocenenie vykonáva tím odborníkov poisťovacej spoločnosti, ktorý vykoná v podniku environmentálny audit.

V prípade, že environmentálny audit ukáže, že environmentálne riziko zodpovedá kritériám poistenia, poisťovňa začne komunikovať s poisteným o možnostiach zníženia environmentálneho riziká a zvýšenia stupňa environmentálnej bezpečnosti v podniku. Poisťovne predpokladajú, že podnikateľský subjekt disponuje informáciami, ktoré môžu významne prispieť k zníženiu vzniku environmentálneho rizika.

Táto fáza spolupráce medzi poisťovňou a poisteným umožní vytvoriť poistný produkt na mieru poisteného. Poisťovňa počas celého zmluvného vzťahu spolupracuje s podnikom na *inovácii risk-manažmentných stratégií*. Vytvára pre podnik stimuly v tom smere, aby iniciatívne realizoval preventívne opatrenia umožňujúce predchádzať vzniku environmentálnych rizík. Realizácia takýchto investícií vyústi, že poisťovňa môže podniku znížiť výšku poistného. Možnosťou zníženia výšky poistného takto vytvára poisťovňa flexibilný mechanizmus, akejsi „náhradnej regulácie“ ochrany životného prostredia. Okrem takejto stratégie poisťovne poskytujú aj tzv. „integrované služby“, ku ktorým možno zaradiť aj krízový manažment.

Poistná prax komerčných poisťovní v ekonomicky vyspelých krajinách v súčasnosti disponuje širokým spektrom poistných produktov, týkajúcich sa náhrady škôd a to, či už tretím osobám, alebo samotnému poistenému. Medzi takéto poistné produkty možno zaradiť:

- *Environmental Impairment Liability* – týmto produktom sa ponúka krytie náhrady škôd spôsobených *tretím osobám*, pričom môže ísť o *škody na zdraví a životoch, škody na majetku, náklady na odstránenie znečistenia, náklady na zmiernenie znečistenia*. Spravidla z takéhoto poistného produktu sa hradia aj náklady na predchádzanie vzniku škôd. Z poistenia sú však *vylúčené* vzniknuté škody na *biodiverzite* a úhrada *nákladov na odstránenie znečistenia na území samotnej prevádzky*.
- *Coverage for On-site Cleanup Liability* – ide o náhradu škôd, ktoré vznikli poistenému, pričom kryté sú náklady na odstránenie znečistenia *na území danej prevádzky*. Toto poistenie je doplnkom *Environmental Impairment Liability*, avšak vo výnimočných prípadoch na základe dohody je možné poistiť aj škody, ktoré sú predmetom *Environmental Impairment Liability*.

- *Remediation Stop Loss* – tento produkt bol vytvorený na krytie nákladov na *obnovu znečisteného životného prostredia* v prípadoch, kedy náklady presiahli plánovanú výšku počas výkonu odstraňovania znečistenia. Využíva sa najmä na krytie rizík a neistôt spojených začínajúcimi alebo pokračujúcimi prácami zameranými na sanáciu škôd na životnom prostredí. Z tohto poistenia sa kryjú len škody, ktoré vznikli samotnému poistenému
- *Contractors Pollution Legal Liability* – toto poistenie pôvodne vzniklo pre potreby firiem poskytujúcich služby v oblasti odstraňovania znečistenia životného prostredia. V súčasnosti je o tento produkt záujem aj u iných zmluvných dodávateľov.
- *Transportation Coverage* – tento poistný produkt kryje riziká súvisiace s *nehodami*, ktoré môžu nastať počas *prepravy nebezpečných látok*
- *Environmental Coverage for Landfills* – je zameraný na krytie zodpovednosti za *škody* spôsobené *prevádzkovateľmi podzemných skládok odpadu*.

Poolova úprava poistenia zodpovednosti za environmentálne škody

Princípom poolového systému je *spolupráca väčšieho počtu poisťovní*, ktoré „upíšu“ v stanovenej výške určitú čiastku na poistné krytie *zodpovednosti za environmentálne škody*. V prvom kroku poisťovne, ktoré sa takto rozhodli, zlúčia svoje zdroje na krytie rizika environmentálnych škôd, a v druhom kroku sa snažia zvýšiť svoju poistnú kapacitu formou zaistenia.

Pooly garantujú kompenzáciu škôd len v rámci občianskoprávnej zodpovednosti za *environmentálne škody*. Výhodou *poolového* usporiadania je *know-how* z poistenia zodpovednosti za environmentálne škody. Proti *poolovej* úprave sú však viaceré výhrady. Kritika sa sústreďuje hlavne na skutočnosť, že *pooly* zabezpečujú *len limitované finančné krytie zodpovednosti za environmentálne škody*. Dôsledky kumulácie negatívnych účinkov podnikateľských aktivít na kvalitu ŽP nie sú ochotné premietnuť do svojich zmlúv.

Poisťovňa pre vlastnú potrebu

Okrem *komerčného* poistenia a *poolového* poistenia je ďalšou teoretickou alternatívou finančného krytia zodpovednosti za environmentálne škody založenie *poisťovne pre vlastnú potrebu* (tzv. *captive insurance company*). Je to poisťovacia spoločnosť založená a vlastnená

jedným alebo viacerými podnikateľskými subjektmi, ktoré však nepoistujú ostatných klientov, ale len svojich vlastníkov.

Vytváranie kompenzačných garančných fondov

Krytie zákonnej zodpovednosti za environmentálne škody je možné zabezpečiť vytvorením dostatočne veľkých *vlastných finančných zdrojov*.

V rámci finančnej spolupráce viacerých podnikateľských subjektov možno vytvoriť *spoločný kompenzačný fond*, a to na úrovni odvetvia, regiónu či štátu. Výhrady k vytvoreniu takéhoto fondu sú:

- kompenzačný fond nemusí mať dostatok finančných zdrojov v prípade vzniku väčších havárií,
- výšku príspevkov jednotlivých podnikateľských subjektov do jednotlivých kompenzačných fondov nie vždy je možné exaktne objektivizovať,
- povinné *viazanie* časti finančných prostriedkov v kompenzačnom fonde sa považuje z hľadiska podnikateľských subjektov ako nekompatibilné s trhovými princípmi.

ERICAM

Za perspektívny spôsob ako rozšíriť zdroje finančného krytia zodpovednosti za environmentálne škody a ako vytvoriť hlavne pre *pooly* konkurenciu sa považuje *internalizácia environmentálnych rizík* prostredníctvom kapitálového trhu. To znamená, podnik – znečisťovateľ umiestni na kapitálovom trhu akcie, ktoré majú v sebe zakempovaný podiel na environmentálnom riziku. Investor, ktorí sa na základe vlastného výberu rozhodne kúpiť akcie s podielom na riziku, vytvorí v prospech potenciálneho znečisťovateľa určitý druh garancie. Riziko nesolventnosti znečisťovateľa je takto do značnej miery znížené, keďže riziko z poškodenia životného prostredia je rozptýlené do veľkého počtu akcií s nízkou nominálnou hodnotou. Pre tento prístup sa v odbornej literatúre používa skratka ERICAM.

Environmentálne poistné záruky

Ďalšou možnou formou krytia zodpovednosti za environmentálne škody je zavedenie flexibilného systému environmentálne poistnej záruky.¹

¹ TOŠOVSKÁ, E.: Environmentálne poistenie. Finance a úvér, 48, 1998, č. 6.

Pri uplatnení tohto systému podnikateľský subjekt vloží na osobitný účet ministerstva ŽP určitú finančnú čiastku, ktorá plní úlohu časovo limitovanej poistnej záruky. Jej výška sa bude rovnáť výške najvyššej potenciálnej škody spôsobenej činnosťami, ktoré sú späté s danou podnikateľskou aktivitou.

Za predpokladu, že podnikateľský subjekt preukáže, že v danom časovom období nespôsobil žiadne environmentálne škody, alebo spôsobí škody nižšie, ako bola poistná záruka, sa mu alikvotná čiastka vráti. Výhrady proti deponovaniu poistných záruk na účtoch životného prostredia sú podobné ako v prípade kompenzačných fondov.

Alternatívne prístup k zaisteniu environmentálneho riziká

Zaistenie environmentálneho riziká môže byť dosiahnuté s využitím bežných nástrojov zaistenia, akými sú catastrophe bond, deriváty na počasie, katastrofické opcie.

Využitie týchto nástrojov umožňuje poisťovniam preniesť poistné riziko na investorov.

Catastrophe bonds (CATs)

Predstavuje vysoko úročený dlhový cenný papier, ktorý sa využíva na zaistenie v prípade vzniku katastrof, ako napríklad hurikán alebo zemetrasenie. Výhodou týchto cenných papierov je, že sú to trhové nástroje, ktoré vďaka vysokému výnosu sú atraktívne pre investorov. Kúpou týchto dlhopisov je možné diverzifikovať riziká.

Deriváty na počasie

Predstavujú finančným nástrojom využívaným spoločnosťami na zaistenie rizík a škôd spôsobených počasím. V porovnaní s bežným poistením, ktoré zväčša kryje udalosti s veľmi nízkou pravdepodobnosťou nastania, deriváty na počasie sa uzatvárajú vtedy, keď pravdepodobnosť vzniku poistnej udalosti (napríklad suché leto) možno očakávať.

Property Catastrophe Options

Sú štandardizované nástroje obchodované na burze v Chicagu. S týmto nástrojom sa začalo obchodovať v roku 1995. Je to nástroj finančného trhu, ktorý oprávňuje majiteľa predat' alebo kúpiť podkladové aktívum za expiračnú cenu, pričom trhovú hodnotu opcie závisí od trhovej hodnoty podkladového aktíva a fixnej ceny. V prípade „katastrofických

opcií“ podkladové aktívum je určené ako index vypočítaný odhadom celkových poistných plnení v danej oblasti výroby počas zmluvného obdobia v určitom regióne.